

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/Issue 10 (Mart/March) 2023, s. 474-484.
|| Geliş Tarihi-Received: 20.01.2023
|| Kabul Tarihi-Accepted: 28.02.2023
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1240068

Orhan Veli'nin Hikâyelerini Garip Poetikası Üzerinden Okumak

Reading Orhan Veli's Stories Through Garip Poetics

Nurcan ANKAY KARDEŞ*

Öz

Orhan Veli Kanık, Garip akımının öncüsü olmasının da etkisiyle öncelikle bir şair olarak tanınır. Çok sayıda çeviri faaliyeti de yapan şairin Garip akımı gibi protest bir tavırla hazırladığı şiir ve sanat üzerine düşüncelerini aktardığı *Garip* adlı kitabın önsözü, poetik bir metin olarak kabul edilir. Geleneği ve mevcut şiir anlayışını reddeden bu önsöz, döneminde çok tepki alır. Garip poetikasındaki görüşlerinin şiirlerine yansıdığı kadar hikâyelerine de yansıdığı söylenebilir. Şairin poetikasında öne çıkardıkları şöyle sıralanabilir: sadelik, söz sanatlarından ve tasviriden uzak olmak, sanatların tedahülüne karşı olmak, anlama önem vermek, herkesin anlayabileceği bir şiiri yazmak, sıradan insanı şiirin konusu yapmak. Bilhassa sıradan insanın anlatımı Orhan Veli şiirinde dikkat çeker. Şairin bu anlatımı, hikâyelerine de yansır. Garip poetikasının öne çıkan özelliklerini Orhan Veli hikâyelerinde üç başlık altında toplamak mümkündür: yazma edimi, sıradan insanın gerçekçi hikâyesi, sade üslup. Şair, yazdığı az sayıda hikâyesinde sade bir dille sıradan olanın hikâyesini sunar. Bu üslubun, şairin *Garip* önsözünde açıkladığı şiir ve sanat ile ilgili görüşleriyle alakalı olduğu söylenebilir. Bu makale, Orhan Veli Kanık'ın hikâyelerine şiir poetikası üzerinden bakarak şairin nesir poetikasını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orhan Veli Kanık, Garip Akımı, Hikâye, Poetika.

Abstract

Orhan Veli Kanık is primarily known as a poet with the effect of being the pioneer of the Garip movement. The preface of the book *Garip*, in which the poet, who also carries out many translation activities, conveys his thoughts on poetry and art, prepared with a protest attitude like the Garip movement, is considered a poetic text. This preface, which rejects the tradition and the current understanding of poetry, received a lot of reaction in its time. It can be said that the views in Garip's poetics are reflected in his stories as well as in his poems. The poet's highlights in his poetics can be listed as follows: simplicity, being away from rhetoric and description, being against the circulation of arts, giving importance to meaning, writing a poem that everyone can understand, and making ordinary people the subject of the poem. In particular, the expression of ordinary people draws attention to Orhan Veli's poetry. This narration of the poet is also reflected in his stories. It is possible to collect the prominent features of Garip poetics in Orhan Veli's stories under three headings: the act of writing, the realistic story of ordinary people, and the plain style. The poet presents the story of the ordinary in simple language in the few stories he wrote. It can be said that this style is related

* Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Muş/Türkiye, e-posta: n.ankay@alparslan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3810-1993.

to the poet's views on poetry and art, which he explained in the preface to *Garip*. This article aims to reveal the poet's prose poetics by looking at Orhan Veli Kanık's stories through poetry poetics.

Keywords: Orhan Veli Kanık, Garip Movement, Story, Poetic.

Giriş

Şair yönüyle ve bilhassa dâhil olduğu Garip hareketi ile tanınan Orhan Veli Kanık (1914-1950) çevirmenliğiyle de dikkat çeker. Kurucusu oldukları Garip hareketinde arkadaşları Melih Cevdet (1915-2002) ve Oktay Rifat (1914-1988) ile çıkardıkları *Garip* (1941) adlı şiir kitabında Orhan Veli'nin kaleme aldığı önsöz, hem mevcut şiir anlayışlarına bir başkaldırı oluşuyla hem de poetik bir metin oluşuyla önem arz eder. "Bu kitap sizi alışılmış şeylerden şüpheye düşürecektir" (2010, 570) ibaresi ile başlayan metnin poetik oluşu, Orhan Veli ve arkadaşlarının kendi şiir anlayışlarını açıklamalarından kaynaklanır. Türk edebiyatında *Garip* tarzı şiirin etkisi uzun yıllar görülecek, bu tarz birçok şairi etkileyecektir. Bunlarla birlikte Orhan Veli bir öykü yazarıdır da. Etkileyici bir çıkışı olmasının ve çok az sayıda hikâye yazmasının etkisiyle şairin hikâyeciliği ihmal edilir. Hatta isimler sözlüğü ve edebiyatçılar ansiklopedisi tarzında eserlere bakıldığında Orhan Veli'nin hikâyelerinin anılmadığı görülür (2010, s. 569-572; Doğan, 2020). Orhan Veli hikâyeleri sayıca azdır. Şairin hikâyeleri üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında bunların da sayıca az olduğu görülür. Bir kitap bölümü ve üç makale bu toplamı oluşturur. Mevcut üç makaleden ikisi (Karayakupoglu, 2019, s. 79-93; Sekman, 2021, s. 963-979) Orhan Veli hikâyelerini genel hatlarıyla değerlendirir. Ali Karahan'ın (2021, s. 253-269) "İki Tür Arasında Bir Garip Orhan Veli" adlı makalesi ise şairin şiirlerine hikâyeleri ile birlikte bakar. Ancak makalenin odağı Garip poetikası değildir. Bahsi geçen "Orhan Veli'nin Hikâyelerini Garip Şiiri ve Poetikası Üzerinden Okuma Denemesi" başlıklı kitap bölümü ise Garip poetikasına değindiğinden bu makalenin konusuna benzer bir konuyu ele alır (Özdemir, 2019, s.536-544). Ancak makale poetika kavramına değinmez ve poetikanın temel unsurlarını göz ardı eder. Hikâyeleri kişileri, konuları ve temaları üzerinden herhangi bir tasnife girmeden şiirlerle birlikte yorumlar. Bu nedenle anılan makalenin de eksikleri olduğu söylenebilir.

Şairin şiirlerini nesre yaklaşan bir dille yazdığı düşünülürse, hikâyelerini iki türü birlikte ele alarak incelemek doğru bir yaklaşım olacaktır. Orhan Veli hikâyelerinin üsluplarına ve anlattıklarına bakıldığında bunların Garip poetikasıyla örtüştüğü görülür. Böylece şairin poetikasını icra ettiği bir diğer sanata da yansıtılmış olduğu söylenebilir. Bu makalede öncelikle poetika kavramına ve Garip poetikasına değinilecek, ardından Orhan Veli hikâyeleri poetik açıdan incelenecektir.

Poetikanın Tanımı ve Garip Poetikası

İlk defa Aristoteles tarafından kullanılan Yunanca kökenli poetika kelimesi, şiir üzerine kullanılan bir kelimedir. Orhan Okay, Fransızca'da bu kelimeye sadece şiir değil bütün güzel sanatlarla ilgili olmak üzere "güzelliğin felsefesi gibi bir mana" yüklediğini söyler. Okay (2011, s. 15), poetikayı, "bugünkü kullanılışıyla bizzat şiir sanatı da değil, şiir sanatı üzerine teoriler" olarak tanımlar. Türkçe sözlükte poetika kelimesi bulunmasa da "poetik" kelimesi "şiire özgü" anlamı ile mevcuttur (TDK).

Aristoteles (2020, s. 1-3), *Poetika* (M.Ö. 344) adlı kitabında, şiir sanatına ve bu sanatın türlerine değindiğinde bu sanatların hepsinin birer taklit (mimesis) olduğunu söyler. Taklit etme açısından ise ritmi, şarkıyı ve ölçüyü kullanıp kullanmamalarını ise sanatlar arasındaki farklar olarak değerlendirir. Değerlendirmelerini daha çok tragedya üzerinden yapan Aristoteles (2020, s. 16), tragedyanın altı temel ögesinin (öykü, karakterler, dil kullanımı, düşünce, görsellik, şarkı) en önemlisi olarak olay örgüsünü

kabul eder, çünkü ona göre “tragedya insanların değil, eylemlerin ve bir yaşamın taklididir”. Tragedyanın içindeki öğelere karşılık bir şiir formu olduğu düşünüldüğünde Aristoteles’in yine şiir üzerinde durduğu anlaşılır. Bununla birlikte Aristoteles (2020, s. 17), dil kullanımının gücünü ölçülü söz ile düzyazıda aynı bulur.

Poetikanın tanımı ve kapsamı üzerinde duran Selçuk Çıkla (2015, s. 22), poetik metin tanımını şöyle yapar: “Bir şairin şiirlerinde yansımaları bulan, şiirlerinin temel özelliklerini ele alan poetik görüşlerini dile getirdiği metinler gerçek anlamda poetik metin olarak telakki edilmelidir”. Görüldüğü gibi, poetikanın tanımı, şiir ve şiirin kapsamı etrafındadır. Bununla birlikte kavramın Fransızcadaki karşılığına dönülecek olursa poetikanın bütün sanatları kapsayabileceği unutulmamalıdır. Poetika, sanatçının sanatı üzerine olan yorum ve teorilerini kapsar. Sanatçının sanatını tarif biçimidir. Bir sanatçının nesirleri ve şiirleri üslup olarak birbirinden farklı olabilir. Ancak sanatçı poetikasını bütün sanatı için kurguladıysa bu görüşleri elbette şiir dışındaki metinlerine de yansıyacaktır. Orhan Veli poetikasının da hikâyelerine yansıdığı söylenebilir. Garip önsözü, şairin hikâyelerinde kendisini gösterir. Bu bağlamda öncelikle Orhan Veli'nin poetik görüşlerine değinilebilir.

Orhan Okay'a (2011, s. 35) göre Orhan Veli, şiiri ilk defa laboratuvara sokmak ister ve poetikasında şiirin ne olduğunu değil ne olmadığını söyler. Bunun nedeni açıktır, şairin mevcut şiire ve şiir anlayışına karşı bir itirazı vardır ve bunu en keskin şekilde yapmaktır en doğrusu olacaktır. Dolayısıyla Garip önsözü, muteriz ve muhterizdir.

Metin, “şiirin doğru dürüst konuşmadan bir hayli farklı olduğunu kabul etmek lâzım” ifadesiyle başlar ve okuru öğrendiklerinden şüphe etmeye davet eder (Orhan Veli, 2021, s. 20). Orhan Veli ve arkadaşları, mevcut gelenekleri yıkıp yeni bir şiir dili ve dünyası kurmak isterler. Vezin ve kafiye bir oyun oluşundan söz eden şaire göre, ahengin vezinle kafiyeyle bağlanması gerekir. Sanatlarda tedahüle karşı olan Orhan Veli (2021, s. 24) bunu, bir hile olarak görür. Şiiri mevcut sınırlardan kurtarmak; yani heceden, kafiye, teşbihten, mısra, zihniyetten, şairanelikten kurtarmak bu önsözün temel düşüncesidir. Garipçiler, basitliğin ve ham/işlenmemiş olanın sanatın sermayesi olması gerektiği kanaatinde dirler. Şiirde anlamı önemserler.

Orhan Veli ve arkadaşlarının şiirde aradıkları ve uyguladıkları bu sade, süslemeden sıyrılmış, samimi, anlamı kendi içinde barındıran, basiti önemseyen anlayış, Türk şiiri için önemli bir çıkıştır. Orhan Veli'nin “Kitabe-i Seng-i Mezar I” şiiri ile sıradan insanı merkeze alan şiir anlayışını, şairin hikâyelerinde aramak mümkündür. Hikâyelere bakıldığında basiti açığa çıkaran, daha doğrusu merkeze alan anlayış, görülebilir. Orhan Veli'nin şiiri “sosyal bir hüner” olarak anladığını düşünen Mehmet Narlı (2009, s. 147), şairin şiirde olması gereken üç özelliğin altını çizdiğini belirtir: “Mana, sokaktaki insanın zevki ve günlük dil”. “[Ç]ünkü bu şiirle, yaşadığı her yerde, dokunduğu ve gördüğü her şeyde tat veren yaşama enerjisini arayan, imkânsızlıklarıyla kederlenip hüznlenen, yüzeysel de olsa zaman zaman sosyal duyarlılığını nükte ve kara mizahla gösteren ‘küçük adam’ı anlatamazdı.” (Narlı, 2009, s. 146). Küçük adamı anlatırken bu üç özelliği şiirine uygulayan şair, hikâyelerinde de benzer bir arayışa girecektir. Karahan'a göre “Kanık hikâyelerinde şiir türünden faydalanmaktan çok şiirlerinde hikâye türünden faydalanmayı tercih eder. Her iki türde ortak metafor ve algı yaratan kelimeler Orhan Veli Kanık'ın sanat anlayışının ürünüdür.” (Karahan, 2021, s. 267). Bu sanat anlayışı, şairin iki türü de kapsayan üslubu olarak değerlendirilebilir. Garip poetikası, bu nedenle şairin hikâyelerini değerlendirmede önem arz edecektir.

Orhan Veli'nin Hikâyelerinin Garip Poetikası Üzerinden Değerlendirilmesi

Yapı Kredi Yayınları'ndan *Hoşgör Köftçisi* olarak yayımı mevcut olan Orhan Veli'nin hikâyeleri (Kanık, 2012), telif haklarının kalkmasıyla birçok yayınevi tarafından tekrar basıldı. *Hoşgör Köftçisi*'ndekilere ek olarak, İthaki Yayınları'ndan çıkan *Bütün Hikâyeleri*'nde şairin daha önceki kitaplarında yayımlanmamış olan "Su ve Susuzluk" adlı kısa hikâyesi de yer alır. Deneme üslubu ile yazılmış ve tür olarak denemeye daha yakın olan hikâyede anılan susuzluk, sadece suya karşı değil aynı zamanda sevgiye karşı olan susuzluktur. Kitaptaki diğer hikâyeler, dergilerde yayımlanmış olanlardır: "Baharın Ettikleri", "İşsizlik", "Kan", "Denize Doğru", "Öğleden Sonra", "Hoşgör Köftçisi". Hacmi oldukça az olan kitaptaki hikâyeler de çok uzun değildir. Orhan Veli'nin şair beninin hikâyelerine yansımaları, poetik tavrının da açığa çıkmasına neden olur. Hikâyelerinde sanat ve edebiyat anlayışı ile ilgili ifadelere yer verir. Tzvetan Todorov'a (2014, s. 37) göre poetika, "her bir yapıtın ortaya çıkışını yöneten genel yasaların bilgisine ulaşmayı amaçlar". Bu da poetikanın belirli yasalara;/ögelere sahip olması gerektiği fikrini doğurur. Okay (2011, s. 23), poetika için *ilk planda düşünülebilecek ana bölümleri* "tarifler, dış yapı, dil, sanatların tedâhülü, iç yapı, muhtevâ, şiir okuyucusu" olarak sıralar. Bu ifadeden yola çıkarak şairin hikâyelerine poetik olarak bakabilmek için üç tane başlık belirlendi: yazma edimi (tarifler - sanatların tedahülü), sıradan insanın gerçekçi hikâyesi (iç yapı - muhteva), sade üslup (dil - dış yapı).

1. Yazma Edimi

"Baharın Ettikleri" adlı hikâyede dönem edebiyatı, öyküsü, insanı eleştirilir. Anlatıcı yazmak arzusundadır ancak ne yazacağı ile ilgili fikri yoktur. Hikâye yazmak ister ve fikir yürütür. Hikâyede konunun pek önemli olmadığını söyleyenler olduğundan ancak ne olursa olsun bir vaka olması gerektiğinden ve o vakanın da bir başı ile sonu olması gerektiğinden bahseder. Hatta vakanın alışılmış ve bıkmış bir vaka olmaması gerekir. Küçük burjuvanın hayatını, zaafalarını, adiliklerini dünyanın en büyük kahramanlıkları gibi gösteren hikâyelerden bıktığını belirten anlatıcı, küçük burjuvanın içine girmiş olmaktan ve bu konuda takılmaktan bıkmıştır (Kanık, 2021a, s. 13). Buraya kadar anlatılanlardan söz konusu anlatıcının mevcut hikâyelerden, anlatılmalardan burjuva meselelerinden, kısacası alışılmalardan usandığı, yeni bir konuya ihtiyaç duyduğu açıktır. Bu anlayış, Orhan Veli şiirinin de bir özelliğidir. Mevcut şiir anlayışına itiraz eden, garip bir şiir yazan şair, hikâyelerinde de elbette alışılmalarmış zorlayacaktır. Bu zorlamayı Orhan Veli, hikâyesinin anlatıcısına yaptırır. Anlatıcı, anlatılması gerekenin öte yanda bekleyen milyonların ıstırapı olduğunun fakat kendilerinin bu insanı tanımadığının farkındadır. Anlatılan hikâyelere karşın anlatıcı, esasında bu tanınmayan fakir sınıfın insanı olduğunu ancak tanımadığı için de bu sınıfın hikâyesini anlatamayacağını söyler. Anlatıcının bu bölümde dili "biz" dilidir. Çoğul bir dil kullanmasının nedeni, muhtemelen o gruba karşı bir aidiyet hissetmesiyle birlikte kendisini mevcut yazarların temsilcisi olarak görmesidir. Biri fakir sınıfın hikâyesini yazmalıdır ancak bu durumun komünist ve solcu olarak tanımlanmak gibi bir tehlikesi vardır. En iyisinin suya sabuna dokunmayan yazılar yazmak olduğunu söyler ve ekler: "Ben de öyle yapacağım" (Kanık, 2021a, s. 14).

Orhan Veli, bu hikâyesinde realizm ve romantizm tartışmasına da girer. Realizmi artık on dokuzuncu yüzyıldaki gibi anlamak gerektiğini, bir eseri "içine dünyanın en çirkin realitelerini doldurmakla realist" olmayacağını, dünyaya kara gözlüklerle bakmanın romantizm olduğunu, artık realist ya da romantik olay denen bir şey kalmadığını yazar. Ona göre "bir yazarın edebi hüviyetini sadece işçiliği tayin eder" (Kanık, 2021a, s. 14-15).

"İşsizlik" adlı hikâyede yine bir edebî tartışma görülecektir. İşsizlik ve açlık hissiyle başlayan hikâyede, olmayanı kurgulayan bir anlatıcı kendi iç dünyasında tartışmaktadır. İnsanları ve onların hayatlarını kurgularken onlara edebî zevkler de yükler. Kurguladığı Erdoğan adlı gence Ahmet Haşim'i sevdiren anlatıcı olan kendisine Nâzım Hikmet'i sevdiren. Bu iki karakter edebiyat tartışmaları yaparken Orhan Veli ve arkadaşları da Erdoğan tarafından eleştirilir: "Orhan Veli mi? Onlar da mı şair? Bırak şu bopstilleri Allah aşkına! Bu türlü maskaralıklar Avrupa'da çoktan geçti. Yazsalar ya vezinli, kafiyeli doğru dürüst şiir. Yazsalar ya!" (Kanık, 2021a, s. 20). Anlatıcı karakter, karşısındakinin düşüncelerini değiştiremeyeceği için bunlara cevap verme lüzumu görmez. Hikâye aç olan anlatıcının bir et kokusu duyup gerçek hayatına dönmesiyle son bulur. Ayrıca hikâyede, Ahmet Haşim'in "O Belde" şiirinde geçen "Melâli anlamayan nesle âşina değiliz" mısraı ile bir diğer sanat olan şiir hikâyeye dahil olmuş olur. Burada, şiirdeki "sanatların tedâhülü"ne karşı oluşun tersi bir yaklaşımdan söz edilebilir.

2. Sıradan İnsanın Gerçekçi Hikâyesi

Şairin birçok hikâyesinde ben anlatıcının Orhan Veli olduğu düşünülebilir. Bu da hikâyelerinin gerçek olduğu düşüncesini doğurur. Ancak okuru anlattıklarının gerçekliğinden şüpheye düşüren ifadeler de yer verdiğinden anlattıklarının gerçek/anı olup olmadığı tartışmaya açıktır. Bununla birlikte hikâyelerinin otobiyografik öğeler barındırdığı söylenebilir. Dolayısıyla güçlü bir gerçeklikten söz edilebilir. "İşsizlik" adlı hikâyede anlatıcı, kurgusunu kurgulayarak yaptığından anlatıcının düşüncelerinin yani kurguladığı hikâyenin diğer kişileri hikâyede dahi yer almazlar. Dolayısıyla anlatıcı dışında bir kişiden söz edilemez. Bu da anlatıcıyı daha gerçekçi kılar. Hikâyelerin bir sonunun olmaması, günlük hayatı anlatmaları da yine gerçekçi unsurlardandır.

Basit insanı, sıradanı anlatmak, Süleyman Efendi ile Türk şiiri okuruna sunulur. Türk hikâyeciliğinde ise Sait Faik Abasıyanık, sıradan insanları ve olayları anlatır. Bu insan ve olaylar gözlemlenmiş gibidir. Ayşenur Külahlıoğlu İslam, Sait Faik'in dış dünyaya sadık kalmayarak "gözlemlerini kendi hayal dünyasında yeniden" kurduğunu söyler: "Böylece dış âlemden gelen bütün izler yazarın ruh süzgecinden geçer ve Sait Faik Abasıyanık, bir anlamda bütün öykülerinde kendisini anlatmış olur" (Külahlıoğlu İslam, 2007, s. 438). Benzer bir yaklaşımın Orhan Veli Kanık hikâyelerinde de görüldüğü söylenebilir. "Kitabe-i Seng-i Mezar" şiirinin Süleyman Efendi'si, "Öğleden Sonra" hikâyesinin Ayşe'sine dönüşür. İki metinden alıntı yaparak anlatılanların sıradanlığı ve gerçekliği gösterilebilir. "Kitabe-i Seng-i Mezar I" şiiri bir ölümün ardından yazılmış bir ağıt değil, sıradan bir anlatımla alelâdenin sunumudur:

Hiçbir şeyden çekmedi dünyada
Nasırdan çektiği kadar;
Hattâ çirkin yaratıldığından bile
O kadar müteessir değildi.
Kundurası vurmadağı zamanlarda
Anmazdı ama Allah'ın adını,
Günahkâr da sayılmazdı.
Yazık oldu Süleyman Efendi'ye (Kanık, 2021b, s. 45)

Şairin herhangi birinin ölümünü, sıradan vasıflarını sıralayarak anlatması, şiire nasır gibi güzellikle bağdaşmayan bir öge koyması dikkat çeker. Süleyman Efendi'nin nasırı, Ayşe'nin kamburuna dönüşecektir. Hikâyede anlatıcı, küçük bir balıkçı dükkânındaki izlenimlerini anlatır:

"Lokanta sahibinin bir de yardımcısı vardı: Kambur bir kız. Sonradan, bu kızın, balıkçının kendi kızı olduğunu öğrendim. Güler yüzlü bir kızdı. Kapalı Çarşı

zevkine göre, alafranga sayılabilecek bir entari giymişti. Gelen müşterilerine kızarmış balıklarını veriyor, kalkan müşterilerin tabaklarını topluyor, galiba ara sıra da kirli kapları bir kenara götürüp bulaşık yıkıyordu. Görünürde ondan başka kadın yoktu. O kadar erkeğin arasında o küfürlü, o sırasına göre açık konuşmalar arasında bu kadar tabii kalabilen bir genç kadın bizim gibi insanların çok hoşuna gidiyor” (Kanık, 2021a, s. 40).

Lokanta sahibinin kızının ön plana çıkan yönü ilk bakışta kamburudur. Güzellikle bağdaşmayan bu özellik, anlatıcı kıza baktıkça güler yüze, çalışkanlığa, doğallığa dönüşür. Anlatıcı kızdan hoşlanmaya başlar. Musa Kaptan’la olan diyalogundan sonra bu hoşlanmanın kötü gözle bakmak olarak algılanacağını anladığında, “kadını sevmenin türlü bin çeşidi var” (Kanık, 2021a, s. 43) diye düşünerek bu algılanışın hayvani bir yaklaşım olduğunu fark ederek gözlemci anlatıcı rolüne tekrar döner: “Bu insanlar insanlıklarıyla hayvanlıklarını iyi bağdaştırmışlar. Kendi sınıflarından hiç kimse bu hâli yadırgamıyor. Onların dünyası bu. Kendi dünyalarının içindeler. Bütün rahatsızlıklar, insanların kendi dünyalarının dışında kalmalarından geliyor. Biz, kendi çevremizdeki kadınların arasında, işemek şöyle dursun, bunun lafını bile edemeyiz” (Kanık, 2021a, s. 43).

Ayşe, üzerine şiirler yazılan alımlı, kusursuz hatlara sahip dilber/sevgili imgesinden oldukça uzaktır. Birinin onu görmesi, onu fark etmesi için yeterli olmayacaktır. Bilhassa *başka* dünyadan biri için muhtemelen görünmez olacaktır. Ancak anlatıcının kendisine ilgi duymasının sebebi de sıradan ve gerçek oluşudur. Ayşe’nin bu ilgiyi sezip ona karşı bakışlarını değiştirmesiyle anlatıcı, bu sefer kendi gerçekliğini sorgular. Gerçekten görüldüğü, dışarıdan iyi halli algılandığı gibi bir yaşama sahip değildir: “Ah, biz küçük burjuvalar, ne sahte ne yaldızdan ibaret insanlarız. Her şeyimiz yalan. En küçük yalanı, düpedüz yalan söylemediğimiz zaman söyleriz. Ya söylemediklerimiz? Korkunç” (Kanık, 2021a, s. 43-44). Ancak anlatıcı düş dünyasına döndüğünde mutlu hisseder kendisini: “Ah, ben Ayşe’ye gerçekten tutuldum galiba” (Kanık, 2021a, s. 44).

Kendi sınıfını, küçük burjuvayı eleştiren anlatıcı, esasında sahteliği eleştirir. Basit, sıradan insanın doğallığı, onu asıl etkileyendir. Orhan Veli’nin şiirde aradığı sadelik ve basitliği hikâyelerinde de aradığı söylenebilir. Benzer bir arayış için “Hoşgör Köftecisi” hikâyesine bakılabilir. Yine küçük bir balıkçı meyhanesinde geçen bir hikâyeye vardır. Hatta “Öğleden Sonra” hikâyesindeki Musa Kaptan bu hikâyede de vardır ve aynı yerde yaşadığı anılarını anlatır. Musa Kaptan’ın iki hikâyede de Köstence’de Niko Bar’dan bahsettiği iki ifade, okurda hikâyeler arasında bir bağlantı olduğu düşüncesini uyandırır. Anlatıcı muhtemelen aynı anlatıcıdır ve küçük balıkçı dükkânlarında vakit geçiren biridir. Bu nedenle hikâyelerin gerçeklik payı, otobiyografik oluşlarını düşündürebilir.

İki hikâyede de anlatıcı kendisine yabancı olan, ancak etkilendiği ve kendisini mutlu hissettiği yeni ortamlardadır. Burada da Muallâ Abla adlı karakterden etkilenir. Zamanla bu insanlarla yakınlık kuran anlatıcının mesajı açıktır:

“Bu üç masalı balıkçı meyhanesinde gördüğüm dünya gerçekten ne güzeldi! Çalışan insanlar, namuslu insanlar, kardeş insanlar.

Güzel bir dünyada yaşamak istiyorsanız siz de öyle bir meyhane bulunuz” (Kanık, 2021a, s. 47).

Orhan Veli’nin bir düğün ziyareti ve ardından gerçekleşen av macerasını anlattığı “Kan” adlı hikâyesi ise anı hissi uyandırmaktan ziyade kurgulanmış bir metne benzer. Bununla birlikte yine hikâyenin gerçekçi öğeler barındırdığı, anlatıcının izlenimci konumda olduğu görülür. Ancak kendi bölgesinin hikâyesini anlatan bir izlenimci

konumundadır: “Bizim köylerde, bizim düğünlerde âdet hep böyleydi zaten” (Kanık, 2021a, s. 24).

“Denize Doğru” adlı hikâyede ise yol çavuşluğu yapan ve deniz hasretini yaşayan bir anlatıcı mevcuttur. Yaptığı işten de işinin denize olan mesafesinden de hoşnut olmayan anlatıcının, denize ulaşmak için tepelerden aşağı yürüyüşü anlatılır. Bu hikâyede de anlatıcı kendi iç dünyasında kurguladığı tartışmaları yaşar. Kitap ve mecmua almaktan söz etmesi, onun beş liraya istemediği işler yapan aydın biri olduğunu düşündürür. Denize ulaştığında düşündükleri ise hayatın içinden, olağandır: “Beyaz kanatlı kuşlar, hep çığlık çığlığa, başımın üzerinde. İçimde sonsuz bir sevinç. Bağırarak istiyorum: ‘Boş ver!’ diye haykırmak istiyorum, ‘Beş liraya da boş ver!’” (Kanık, 2021a, s. 37).

Garip önsözünde Orhan Veli, “halk tarafından sevilen eserler[in] en kolay anlaşılabilirler” (Kanık, 2021b, s. 24) olduğunu belirtir, bu nedenle anlaşılır olmak yazdıklarının önceliğidir. Verilen hikâyeye örneklerden de anlaşılacağı gibi, Orhan Veli hikâyelerinde izlenimci ve sıradanı önceleyen anlaşılır bir anlatım biçimi mevcuttur. Anlatıcının içinde oldukları kadar düşlediği tartışmaları da gerçekçi ve sıradandır. Zaman zaman sosyal konulara değinse de hikâyelerinin amacı sosyal bir mesaj vermek değildir. Bununla birlikte sosyal sınıf açısından ezilmiş ve fakir olan insanların hikâyelerine konu olduğu görülür. Şiirlerinde de sıradanı anlatmasının nedeni olabileceği gibi, hikâyelerinde de basit insanı anlatmasında toplumcu gerçekçi şiir anlayışının etkisi olduğu söylenebilir. Hikâyelerinde belirttiği gibi, “Bütün rahatsızlıklar, insanların kendi dünyalarının dışında kalmalarından geliyor.” (Kanık, 2021a, s. 43).

Orhan Veli'nin “Su ve Susuzluk” adlı hikâyesi ise denemeye benzeyen bir üsluptadır ve bu metinde gerçeklikten söz edilemez. Hatta bu kısa hikâyede tasvir ve mübalağanın yoğun olduğu söylenebilir:

“Renksizlik, suda renkten renge giriyor. Su renksiz.. Su berrak, su renkli, su parlak.. Gölgeler, çizgiler düz ve keskin..

Bardakta su.. Bir umman görüyorum bardakta, dudaklarım yandıkça susuzluktan.. Bir ırmak, bir çağlayan..” (1933) (Kanık, 2021a, s. 9).

Ancak *İnkılâp* gazetesinde 1933 yılında yayımlanmış olan hikâyenin yazılış tarihine bakıldığında şairin bu metni, henüz on dokuz yaşında iken Garip önsözünü oluşturan ve ilk olarak *Varlık* dergisinde “Şiire Dair” (1939-1940) üst başlığıyla yayımladığı poetik metninden ise altı yıl önce yazdığı görülür. Dolayısıyla bu metinde aynı poetik tutumun aranması makul olmayacaktır.

3. Sade Üslup

Şiirde söz sanatlarından, süslü üsluptan hoşlanmayan Orhan Veli, Garip önsözünde şiiri, tamamıyla anlamdan ibaret olan ve “bütün hususiyeti edasında olan bir söz sanatı” olarak tanımlar. Ona göre şiirin ahengini verecek olan anlamıdır, ses ve süs oyunları şiirin güzelliği konusunda yanıltıcıdır. Şiirinde alaledeyi, konuşma diline yakın bir üslupla anlatan Orhan Veli, anlamın verdiği ahenge dayanır:

Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerinse kifayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce.
Bir yer var, biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün;
Epice yaklaşmışım, duyuyorum;

Anlatamıyorum. (1940) (Kanık, 2021b, s. 60).

Anlatamıyorum şiiri, hüznünü söz sanatlarından değil, şairin hissettiklerini en sade haliyle anlatmasından alır. Benzer bir ifade şairin “Öğleden Sonra” adlı hikâyesinden de örneklenebilir: “Bir şirket vapuru geliyor, bir araba vapuru gidiyor, bir şilep boğazdan aşağıya doğru iniyor, bir taka yukarıya doğru çıkıyordu” (Kanık, 2021a, s. 43). Örnekteki üslup şairane değildir, ancak anlatıcı ahengi sade bir üslupla yakalar, “İstanbul’u Dinliyorum” adlı şiirde olduğu gibi:

İstanbul’u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Kuşlar geçiyor, derken;
Yükseklerden, sürü sürü, çığlık çığlık.
Ağlar çekiliyor dalyanlarda;
Bir kadının suya değişiyor ayakları;
İstanbul’u dinliyorum, gözlerim kapalı. (1947) (Kanık, 2021b, s. 115)

Bununla birlikte şairin günlük konuşma dilindeki herhangi bir ifadeyi dahi şiirine aldığı görülür:

Geç bunları, anam babam geç;
Geç bunları bir kalem;
Bilirim ben yaptığımı. (Kanık, 2021b, s. 60)

Görüldüğü gibi günlük konuşma dili şiirine hâkimdir. Orhan Veli’nin konuşma dilini şiirinde olduğu kadar hikâyesinde de kullandığı görülür. Hikâyede sade dil kullanımı Orhan Veli’nin dönemi için Sait Faik hikâyeciliği ile alışılmış bir durumdur. Bu nedenle bu üslubun ayırt edici bir üslup olduğu söylenemez ancak şairin bu üslubu, şiir anlayışından hareketle yakaladığı söylenebilir. “Hoşgör Köftçisi” adlı hikâyesinin izlenimci olması, sıradan insanın gündelik yaşamından kesitler sunması, dilde halk ağzına ait ifadeleri ve günlük konuşma dilini kullanması, Garip tarzı basit anlatımın benimsenmesi ile bağdaştırılabilir. “Hoşgör Köftçisi” adlı hikâyede, sıradan bir olay, sade bir üslupla anlatılır:

“Neden bahsettiğini anlayamıyordum. Ama hoş bir hikâyeye benziyordu.

Orada üç dört saat kaldım. Ben dükkândan oldum ama dükkân benden olmadı. O güzel havanın tam manasıyla içine girebilmek için aynı yere tekrar tekrar gitmek icap etti. Aileden olmaya başladığımı ancak Muallâ Ablâ’yla Fosforlu şarkısını söyledikten, dükkân sahibi Etem Ağabey’le dertleştikten sonra anladım” (Kanık, 2021a, s. 46).

“Denize Doğru” adlı hikâye de günlük konuşma dilinin kullanıldığı sade bir üsluba sahiptir:

“Bir aralık dedim ki kendi kendime: ‘Adaam, sen de! Çekiver kuyruğunu. Gelmezse gelmez. İster çalıştırır, ister çalıştırmaz.’ Yürüyüverdim denize doğru. Yürüyüverdim diyorum ya, dünyanın yolu! Öyle ha deyince yürünmüyor” (Kanık, 2021a, s. 32).

Hikâyedeki -hayalî- diyalogda geçen argo kullanımı da yine sıradan insanın kullandığı argolara denktir:

“Kör müsün?” der.

Ben de kızarım:

“Ne sallanıyorsun alık alık?” derim.

“Patladın mı? Geçersin elbet!” der.

“Patladım, patlamadım, sen bir kere ona karışamazsın. Daha terbiyeli konuş!” derim.

“Ulan,” der, “sen bana ne hakla sen diyorsun? Benim kim olduğumu biliyor musun?”

“Ya, sen?” derim. “Sen ne hakla bana ulan diyorsun?”

“Ulan da derim, her bir boku da derim, eşşoğlu eşek.”

Sanki onun eşek demesiyle eşek olacaktım gibi, büsbütün alevlenirim:

“Eşşoğlu eşek babandır!”

“Ulan senin sinsileni, sülaleni...” (Kanık, 2021a, s. 33).

Anlatıcı okumuş yazmış biridir, buna karşılık muhatabının argo kullanmaya başlaması onun da üslubunu bozmasına neden olur. Polisin olaya müdahil olmasıyla anlatıcı “Bizim iş hapyı yutar tabii” (Kanık, 2021a, s. 33) diye düşünür ve bu sefer karakolda ne diyeceğini hesap etmeye başlar. Bu düşünceler anlatıcının kafasında, çalıların arasından denize doğru yürüyüşünde geçmektedir.

“İşsizlik” ve “Kan” adlı hikâyelere bakıldığında sade üslubun varlığı sezilecektir. “Kan” adlı hikâyeden örnek verilebilir:

“Hasan: ‘Haydi,’ dedi, ‘vakit öğle oldu. Kalk da köye erken dönelim.’

Hepimiz uyumuşuz. İlkın Hasan uyanmış, sıra ile bütün arkadaşları uyandırmış. Acele ediyordu:

‘Haydi, haydi! Al tüfeğini bakalım’ ” (Kanık, 2021a, s. 27).

“Kan” adlı hikâyede sade üslupla birlikte tasvirin de dikkat çektiği yerler bulunur. Hikâyede tasvirin yer alması, Garip poetikasına aykırı görülebilir. Orhan Veli, “Garip”te, “Teşbih, eşyayı, olduğundan başka türlü görmek zorudur” (Kanık, 2021b, s. 21) diyerek benzetmeyi kabul etmediğini belirtir. Şair tasvire sıcak bakmamakla birlikte, tasvirin şiirde yer almasına karşı değildir: “Şiirde tasvir bulunabilir. Ama tasvir şiirde esas unsur olmamalı. Şiiri şiir yapan, sadece edasındaki hususiyettir; o da mânaya aittir” (Kanık, 2021b, s. 26). Burada şairin, şiir nesri birbirinden ayırdığını hatırlatmak gerekir. Şiir ile nazmı dahi birbirinden ayıran şairin, “Nesir dili bir izah dilidir. Şiirin izaha tahammülü yoktur” diyerek kendi hikâyesinde izah için tasvir kullanmayı makul bulduğu söylenebilir (Kanık, 2011 s. 46).

“Su ve Susuzluk” adlı metinde ise metin Garip anlayışından çok önce yazıldığı için sade bir üslubun varlığından söz edilemez.

Sonuç

Orhan Veli Kanık, Garip akımının öncüsü ve Garip poetikası olarak kabul edilen Garip önsözünün yazarı olarak Türk şiirinde bir yeniliğin, bir iddianın sözcüsü olur. Şiirin sade, söz sanatlarından uzak, süssüz, günlük hayatın içinden sıradan insanı anlatabilecek ve anlamını kendi içinde bulan bir yapıda, diğer sanatların etkisinden arınmış olması gerektiğini düşünür. Şairin aleladeyi anlatma arzusunun yazdığı hikâyelere de yansıdığı görülür. Şairin hikâyelerine bakıldığında, 1933 yılında, henüz Garip şiiri anlayışını kurmaya çok uzakken yazdığı “Su ve Susuzluk” adlı metin ayrı tutulduğunda, şiirleri için kurguladığı dil ve üslubu hikâyelerinde de kullandığı görülür.

Hikâyelerin Garip poetikasından yola çıkılarak üç başlık altında değerlendirilmesi yapıldı: yazma edimi, sıradan insanın gerçekçi hikâyesi, sade üslup. “Baharın Ettikleri” ve

“İşsizlik” adlı hikâyeler, anlatıcısının ve dolayısıyla yazarının edebiyat ve sanata dair görüşlerinin yansımalarını içerir. Anlatıcı mevcut edebiyat anlayışına karşı eleştirisini ironi kullanarak yapar. “Baharın Ettikleri”nde anlatıcı, romantizm ve realizm üzerine düşüncelerini aktarır. “İşsizlik”te ise anlatıcının şiir beğenisine dair ifadeler yer alır.

Hikâyelerde, sokaktaki herhangi bir insanın sıradan yaşantısı, bir küçük burjuva tarafından anlatılır. Bu nedenle anlatıcının daha çok izlenimci bir şekilde bulunduğu mekâna sonradan dâhil olduğu görülür. Ancak “Kan” adlı hikâyede anlatıcının çevresindekilerle aynı köyden olduğu sezilir. Bununla birlikte anlatıcı, izlenimci olduğu yeni bir ortamda bulunur. Sıradan insanların sıradan özelliklerini anlatırken “Öğleden Sonra” hikâyesindeki Ayşe karakterine yaptığı gibi onlara bazen değer katarak anlatır. Bu, olmayan bir değeri var göstermek gibi değildir. Ayşe’nin içinde olduğu mekânda, kamburluğuyla ortaya çıkan güzelliği, anlatıcının aktarmak istediğidir. Bu nedenle Ayşe karakteri, Orhan Veli şiirindeki Süleyman Efendi’nin bir benzeridir. Şair, hikâyesinde aleladeye anlam yükleyerek anlatmıştır. Bu nedenle öykülerin gerçekçi olduğu söylenebilir. Hikâyelerde gerçekliğin baskın olduğunu düşündüren bir diğer husus da anlatıcının Orhan Veli’nin kendisine benzeyen biri olmasından ileri gelir. Hatta “Denize Doğru” adlı hikâyede anlatıcının yazan biri olduğuna vurgu yapıldığından metinlerin otobiyografik olduğu düşünülebilir.

Sanatta samimi olmayı arzulayan Orhan Veli, hikâyelerinde samimi bir üslup kullanır. Günlük konuşma dilinin hâkim olduğu metinlerde anlatıcının iç dünyasına ve -“Kan” adlı hikâye dışında- iç dünyasında kurguladıklarına daha çok şahit oluruz. Bu nedenle ilgili dil, anlatıcının dilidir. Hikâyelerdeki üslup, günlük hayattan konuşmalar içeren, samimi, yer yer argonun bulunduğu, süssüz, basit bir üsluptur. Bu anlatılanlardan yola çıkarak Orhan Veli Kanık’ın Garip önsözündeki şiir anlayışının hikâyelerine de yansıdığı söylenebilir. Şair, hikâyelerinde aleladeyi, basit bir dille anlatmıştır.

Kaynaklar

- Aristoteles (2020). *Poetika* (çev. Ari Çokona ve Ömer Aygün). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çıkla, S. (2015). *Türk Edebiyatında Manzum Poetikalar 1860-1960*. İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Doğan, A. (2020). Orhan Veli Kanık. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/orhan-veli-kanik> [Erişim Tarihi: 01.09.2022].
- Külahlıoğlu İslam, A. (2007). Öykü 1920-1960. *Türk Edebiyatı Tarihi* (ed. Talat Sait Halman). (C.4. s. 427-448). İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kanık, O. V. (2011). *Şairin İşi Yazılar, Konuşmalar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kanık, O. V. (2012). *Hoşgör Köftecisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kanık, O. V. (2021a). *Bütün Hikâyeleri*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Kanık, O. V. (2021b). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Karahan, A. (2021). İki Tür Arasında Bir Garip Orhan Veli. *Yazıt Kültür Bilimleri Dergisi*, 1(2). 253-269.
- Karayakupoglu, D. (2019). Orhan Veli Kanık’ın Hoşgör Köftecisi Adlı Hikâye Kitabı Üzerine Bir İnceleme. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, s. 79-93.
- Narlı, M. (2009). Garip Poetikasının Eleştirisi. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 2, 129-147.
- Okay, M. O. (2011). *Poetika Dersleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

- Özdemir, A. N. (2019). Orhan Veli'nin Hikâyelerini Garip Şiiri ve Poetikası Üzerinden Okuma Denemesi. *Prof. Dr. Hidayet Kemal Bayatlı Hatıra Kitabı* (s. 536-544). İstanbul: Kerkük Vakfı.
- Sekman, A. (2021). Öykü Yazarı Olarak Orhan Veli. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi -TEKE*, 10(3), 963-979.
- "Kanık, Orhan Veli". *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi* (ed. Murat Yalçın). (2010). (C.2, s. 569-572). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Todorov, T. (2014). *Poetikaya Giriş* (çev. Kaya Şahin). İstanbul: Metis Yayınları.